

Треба вказати і на «елементарні міркування гуманності», сформульовані Міжнародним судом ООН у рішенні за справою про протоку Корфу (Corfu Channel case): «такі зобов'язання засновані ... на деяких загальних і широко визнаних принципах, а саме: елементарних міркуваннях гуманності, навіть настійніших у мирний час, ніж у війні ...», які згодом підтвердив у рішенні у справі військова та воєнізована діяльність у Нікарагуа та проти Нікарагуа.

Таким чином, цінності, сформувавшись та існуючи в системі міжсуб'єктних відносин, виступають певними ідеалами, нормами, цілями, впливають на всі сфери суспільного життя. Загальнолюдський зміст цінностей має конкретне національне втілення.

Джерела:

1. Протосавицька Л.С. Теоретико-правові аспекти дослідження цінностей. Часопис Київського університету права. 2020. №2. С.48-51.
2. Вебер М. Критические исследования в области наук о культуре. Культурология: XX в. Москва, 1995. 703с.
3. Чорна Н.В. Ліберальні цінності як фактор політичної культури сучасного українського суспільства. Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія. Педагогіка. Психологія. 2002. Вип. 9. С. 71-75.
4. Nosich R. Anarchi, State und Utopia. Oxford, 1998. 340 p.

Смазнова Ірина Сергіївна

д.ю.н., завідувачка кафедри філософії

Національного університету «Одеська юридична академія»

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Досліджуючи будь-який соціальний феномен у правовій реальності, не можна оминати філософсько-правовий аналіз такого загального та принципового філософського питання, як сутність людини, тобто природа людини та природні права людини, які впливають із цієї природи. Природне

ж право означає сукупність принципів і прав, які випливають з природи людини та є незалежними від соціальних умов. Природні права людини виглядають абстрактно, коли їх просто перелічують: право на життя, право на свободу, право на власність тощо. Конкретно ж ці права повинні виглядати як право на благо, щасливе життя, як право на свободу від усіх форм відчуження та свободу для творчого, вільного розвитку, як право на духовну, інтелектуальну власність, а також і на матеріальну власність як умову здійснення духовної власності, тобто внутрішнього світу людини. 24 лютого 2022 року з початку збройного вторгнення життя українців кардинально змінилось. Уявляється, що стверджувати права і свободи в реаліях війни складно. Не менше важко досягнути місце толерантності у якості методологічного принципу і цінності як у формалізованому, так і у реальному бутті. Але спробуємо обґрунтувати необхідність дотримання толерантності у ці буремні часи.

Першим джерелом, який живила науку про міжнародне право, стала війна, тому в перших працях, спеціально присвячених міжнародно-правовим питанням, що з'явилися ще у XIV ст. (хоча окремі згадки даної теми зустрічаються набагато раніше) звернення до війни незалежно від її цілей традиційно розглядалось як невід'ємне право кожної держави (*jus ad bellum*), як вищий прояв її суверенітету в міжнародних відносинах. Це право охоронялося всією системою принципів і норм міжнародного права. За допомогою агресії, часто пов'язаної з вбивствами, людство постійно вирішувало такі свої важливі проблеми, як засвоєння нових земель і місць проживання, тобто здійснювали захоплення чужих земель.

Війна – всього лише одне з проявів агресії, тим не менш, у спробах ввести визначенні правила, «етикет» ведення війни зародилися і шліфувалися такі соціальні цінності як віротерпимість (свобода совісті), милосердя, плюралізм. Одночасно почала поширюватися і закріплюватися думка, що міжнародна агресія – це кримінальний злочин. Так, Ж. Кальвін у своїй головній праці «Наставляння в християнській вірі» писав: «і неважливо, хто саме – монарх чи

простолюдin – неправоможно посягає на чужу територію, задля здійснення на ній грабежів і вбивств. Всі люди такого сорту повинні вважатися розбійниками і каратися як розбійники» [3]. Все це стало підґрунтям для формування ключового морального принципу сучасного суспільства – толерантності. Як важливий елемент культури толерантність стала ключовою категорією, навколо якої було побудоване міжнародне право.

Категорія толерантності має широкий діапазон від визнання її соціальною цінністю, що забезпечує права людини, свободу і безпеку, до її повного заперечення. В юриспруденції значення категорії толерантності розглядається як вимога побудови товариства не на загальнообов'язковій ідеології, а на мінімумі загальнообов'язкових правил співжиття (на праві).

Першим міжнародно-правовим документом, в якому розкривається суть толерантності, є проголошена та підписана Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р. В Декларації зафіксовані головні рівні упровадження принципів толерантності: особистісний, державний, соціальний. Особливе значення авторами Декларації надається функціонуванню принципів толерантності на рівні держави. Тут толерантність означає дотримання неупередженого законодавства, правопорядку і судово-процесуальних та адміністративних норм. Крім того, толерантність також вимагає надання кожній людині можливостей для економічного і соціального розвитку без будь-якої дискримінації. В Декларації запропоновані і шляхи досягнення поставлених перед державою завдань. Це – ратифікація і виконання існуючих міжнародних конвенцій про права людини; розробка законодавства, здатного забезпечити в суспільстві рівноправні підходи і рівність можливостей для всіх груп і окремих людей.

Відповідно до пункту 1.2 ст. 1. Декларації, толерантність – це не поступка, поблажливість чи потурання. Це насамперед активна позиція, що формується на основі визначення універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність у будь-якому разі не може слугувати виправданням порушення

цих основних цінностей, терпимість повинні проявляти окремі люди, групи і держави.

Пункт 1.4 статті 1 Декларації принципів толерантності підкреслює, що прояв терпимості, який співзвучний до поваги прав людини, не значить терпимого відношення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням. Це означає, що кожен вільний дотримуватися своїх переконань і визнає таке ж право за іншими. Це означає визнання того, що люди за своєю природою розрізняються за зовнішнім виглядом, положенням, мовою, поведінкою і цінностями і мають право жити у мирі і зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим.

Принцип толерантності закріплений у Загальній декларації прав людини 1948 р., Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р., Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань 1981 р., Декларації принципів терпимості 1995 р., а також заходить своє відображення у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., Рамочній конвенції про захист національних меншин 1995 р., Постановках Європейського парламенту про секти у Європі 1996 р., Рекомендаціях Парламентської асамблеї Ради Європи «Релігія і зміни у Центральній і Східній Європі» 2002 р., актах Організації про безпеку і співробітництво в Європі та інших. Крім того, Європейський Суд з прав людини надає практичну важливість принципу толерантності, посиляючись на наявність цього принципу як на ознаку «демократичного суспільства».

Пошук оптимальних шляхів вирішення багатогранної проблеми толерантності повинен вестися одночасно на двох рівнях: індивідуальному і суспільному. Толерантність на індивідуальному рівні означає, що кожен є вільним у вираженні і дотриманні своїх переконань і визнає таке ж право за іншими. Це означає визнання того, що люди за своєю природою розрізняються за виглядом, положенням, мовою, поведінкою і цінностям, мають право жити у мирі і зберігати свою індивідуальність. Суспільний рівень толерантності

стосується процедури і характеру спілкування: напрацювання технології толерантної поведінки, розробки правової бази, етикету [6, с. 101]. Соціальна толерантність полягає в усвідомленні і наданні іншим їх права жити відповідно до власного світогляду і служити цінностям їх самотньої культури. Соціальна толерантність означає прийняття, правильне розуміння і повагу до інших культур, способів самовираження і прояву людської індивідуальності. Толерантне відношення розглядається як соціальна цінність, що забезпечує права людини, свободу і безпеку.

Без сумніву зв'язок між правом і толерантністю виявляється в цьому сенсі глибоко субстантивним, бо вони апелюють до спільних культурних кодів. Право, орієнтоване на права людини, так само як і толерантність, є можливими лише в культурі, яка несе в собі ідеї толерантності. І навпаки: толерантність можлива лише в тих спільнотах, де повага до прав людини є соціальною максимою, яку неможливо ставити під сумнів. В основі такої культури, де право і толерантність взаємно зумовлюють один одного, має лежати повага та іронія. Щойно суспільство втрачає можливість сміятися над собою, воно втрачає повагу до Іншого.

Оскільки «результуючим вектором» нинішнього праворозуміння (попри строкатість форм його теоретичних реконструкцій) можна вважати спрямованість на досягнення якомога більшої міри гармонійності (а, отже, несилового варіанта) взаємоузгодження особистого «права на індивідуальність» з комунітарними правами держави та суспільства, основні права людини й громадянина не повинні обґрунтовуватись виключно персоналістськими аргументами, колективними інтересами чи механізмами реалізації влади. Тож, дедалі актуальнішою проблемою сучасної правової науки та практики стає розроблення інтегративної філософсько-правової методології синтезу зазначених підвалин права [4, с. 165.].

Без сумніву потенціал який можна отримати із дослідження методологічного принципу толерантності, полягає в можливості досліджувати за допомогою отриманих знань безліч явищ, в тому числі, агресії, насильства,

війни, збройного конфлікту тощо. Толерантність для права є не тільки виявом міри свободи, а й гарантом її забезпечення і водночас обмежувачем, адже абсолютна свобода суперечить сутності права і може, замість універсального примирення, призвести до тотальної війни. Толерантність у культурному аспекті – це відмова від абсолютизації власної істини, усвідомлення багатоманітності особистих правд, знаходження найоптимальніших умов співіснування їхніх носіїв.

Парадигма толерантності включає в себе її національну орієнтованість, тобто ствердження пріоритету законів, порядків і традицій власної країни (об'єднання країн). Національно орієнтована толерантність не заперечує порядки і традиції Іншого, але допускає їх лише тією мірою, якою вони не порушують законів країни перебування. Норми поведінки Іншого, якими б прадавніми традиціями вони не обумовлювалися, неприпустимі і мають бути припинені, якщо вони порушують національне законодавство та місцеві морально-етичні закони [1, с. 862].

Європейська ідеологія мультикультуралізму базується на толерантності, саме вона здатна подолати антикультуру мілітаризму як пережиток минулого. Нам доведеться змінитися або зникнути. Оскільки впертість і недалекоглядність людства може привести його до самознищення. Прихильники толерантності побудують світ, що ґрунтується на принципах толерантності, а хто виступає проти – задихнеться у своїй злості й ненависті [2, с. 79].

Хочеться наголосити на положенні у Статуті ООН: «Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості врятувати прийдешні покоління від лиха війни... знову утвердити віру в основні права людини, у гідність та цінність людської особистості... і з цією метою виявляти терпимість і жити разом, у мирі одне з одним, як добрі сусіди» [5].

Джерела:

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України;

Ин-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017.

2. Гюлен Ф. Діалог і толерантність / з тур. пер. О. Зубань, В. Підвойний. Київ : Вид-во Жупанського, 2012. 376 с.

3. Кальвін Ж. Наставление в християнској вере. Т.4. URL: <http://you-books.com/book/Zh-Kalvin/Nastavlenie-v-hristianskoj-vere-t4>. (дата звернення : 08 вересня 2022 р.)

4. Тімуш І. С. Інтегральний погляд на право : монографія. Київ : Атіка, 2009. 284 с.

5. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення : 23.02.2022).

6. Чернушенко Д. А. Толерантність як світоглядна основа правосвідомості в умовах інформаційного суспільства. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2013. № 1-2.

Грень Наталія Михайлівна

к.ю.н, суддя Львівського окружного адміністративного суду

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ВІКОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний світ трансформується. Вагомими змінами життя кожної людини не залежно від місця проживання стали питання сучасних трансформацій, такі виклики в соціальній сфері характеризуються чотирьома напрямками: значне старіння населення, збільшення чисельності населення непропорційно на землі, питання урбанізації міграції.

Права людини є основою функціонування держави та правової системи. Порухення прав людини можуть виступати у формі дискримінації. Про це поняття часто ведуться дискусії в наукових колах, його застосовують науковці для висвітлення своєї позиції, проте єдиної наукової сутності вказане поняття не знайшло. М.Ю. Осипов визначає дискримінацію суб'єкта як протиправне